

УДК 373.5.091:37.018.32(477.52)“1922/1930”

Ольга Штань

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-7095-0579

DOI 10.24139/2312-5993/2017.10/066-075

РЕФЛЕКСИВНЕ ОСМИСЛЕННЯ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ОХТИРСЬКОГО ДИТЯЧОГО МІСТЕЧКА КРІЗЬ ПРИЗМУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ (1922–1930 рр.)

У статті розглянуто процес і результат національно-патріотичного та трудового виховання дітей в Охтирському дитячому містечку. З'ясовано виховні паралелі концепції нової української школи й організації навчально-виховного процесу в Охтирському дитячому містечку. Установлено засоби виховання дітей, проаналізовано погляди М. Л. Довгополюка в національно-патріотичному і трудовому напрямі виховання. Розглянуто педагогічні ідеї та принципи, які були впроваджені М. Довгополюком у навчально-виховному процесі Охтирського дитячого містечка в національно-патріотичному та трудовому вихованні.

***Ключові слова** рефлексивне осмислення, виховання учнів, Охтирське дитяче містечко, М. Л. Довгополюк, 1922–1930 рр.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку демократичного суспільства, у нових соціально-економічних умовах особливого значення набуває проблема виховання в учнів системи загальнолюдських цінностей, яка потребує забезпечення сприятливих умов для розвитку соціуму, пріоритетної уваги до проблем виховання з боку держави. Роль, місце і становище дітей у суспільстві, рівень ставлення дорослих до дітей, турбота про їхні долі, створення достатніх і комфортних умов для їхнього розвитку, захисту прав шляхом формування та реалізації адекватної соціальної політики – запорука розвитку держави.

Згідно з концепцією Нової української школи, пріоритетного значення в розбудові новітньої освітньо-виховної системи набуває завдання виховувати в учнів комплекс загальнолюдських цінностей – національно-патріотичних: патріотизм, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури; морально-етичних: гідність, чесність, турбота, повага до себе та інших людей; фахових: безперервна освіта, праця, самоосвіта, відповідальність; соціально-політичних: свобода, демократія, справедливість, солідарність. Зміст виховання оновлювався з накопиченням практичного досвіду. Невичерпною скарбницею цінних думок, ідей, починань та висновків є досвід минулого. Носієм вітчизняного досвіду педагогічної теорії і практики є Матвій Лукич Довгополюк – директор Охтирського дитячого містечка. Форми та методи роботи, які запровадив М. Довгополюк, базуються на традиціях класики

педагогіки XIX – початку XX ст. Вони орієнтували учнівську молодь на інтеграцію особистості в соціальне життя та майбутню трудову діяльність.

Аналіз актуальних досліджень. Автори наукових праць і публікацій А. Близнюк, О. Галкін, В. Голубченко, А. Ткаченко, Н. Трипутіна, Т. Філімонова звернули увагу на багаторічну плідну діяльність вітчизняного педагога зі створення достатньо цілісної системи виховання безпритульних дітей, у центрі якої знаходилося національно-патріотичне та трудове виховання, яке постійно було пов'язане з навчанням (в основному в семирічній школі).

Метою статті є висвітлення цільових пріоритетів, змісту та методів виховання в Охтирському дитячому містечку (1922–1930 рр.).

Методи дослідження. Для досягнення мети використовувалися конкретно-пошуковий (теоретичний аналіз, класифікація, систематизація архівних документів) та логіко-історичний аналіз (здійснення аналізу матеріалів періодичних видань, листів-спогадів стосовно діяльності Охтирського дитячого містечка).

Виклад основного матеріалу. Організація навчально-виховного процесу в Охтирському дитячому містечку відповідала не лише ідеям становлення української національної школи першої третини XX століття, а й вимогам сьогодення. Головна роль у навчально-виховному процесі Охтирського дитячого містечка відводилася національно-патріотичному та трудовому вихованню.

Виділяючи національно-патріотичне виховання у відносно самостійний напрям виховної роботи, зазначимо про органічний взаємозв'язок з іншими напрямками (трудовим, моральним тощо), що являє собою набагато складніше співвідношення, ніж частини цілого. Виховання патріотизму – це цілеспрямована й систематична діяльність із формування в підростаючого покоління патріотичної свідомості, почуття вірності своїй Батьківщині. Патріотичне виховання здійснюється в єдності з іншими напрямками виховної роботи. Насамперед, патріотичне виховання нерозривно зв'язане з трудовим вихованням.

У 1920 р. було розроблено перший навчальний план, відповідно до якого у школі дитячого містечка передбачалося вивчення рідної мови, математики, природознавства, фізики, хімії, історії, географії, краєзнавства; запровадження розважальних ігрових та фізичних рухів. З 1921 р. щорічно видаються «Порадники» соціального виховання – джерела визначення змісту та особливостей організації навчальної й виховної роботи дитячих закладів соціального виховання [1, с. 38].

Апелюючи до вимог, поставлених до організації виховної роботи в дитячому містечку, М. Л. Довгополюком розроблено низку положень щодо діяльності Охтирського дитячого містечка. Матвій Лукич прагнув зацікавити своїх вихованців. Педагоги брали за приклад творчість Г. Сковороди, який свого часу перебував у м. Охтирка. Виховання природних здібностей дітей

та навчання їх рідною мовою вважалось головним принципом життя українського філософа і просвітителя.

Матвій Лукич упроваджував педагогічні ідеї та принципи, спрямовані на пропагування рідної мови у процесі навчання, виховання на демократичних засадах та етнокультурних традиціях українського народу, заохочення вихованців до виконання доручень шляхом створення доброзичливої атмосфери в дитячому містечку.

М. Довгополюк вважав, що школа має бути українською, що необхідно постійно розвивати патріотичні почуття вихованців. Українська мова, яка панувала в школі – це не лише засіб спілкування, а й засіб пізнання діяльності та творчості власного народу. Педагог згадував «Рідне слово» К. Ушинського, де вказано, що: «У мові одухотворяється весь народ і вся його батьківщина; у ній втілюється творчою силою народного духу в думку, у картину і звук небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її клімат, її поля, гори й долини, її ліси й ріки, її бурі й грози – весь той глибокий, повний думки й почуття, голос рідної природи, який лунає так гучно в любові людини до її іноді суворої батьківщини, який відбивається так виразно в рідній пісні, в рідних мелодіях, в устах народних поетів. Проте в світлих, прозорих глибинах народної мови відбивається не тільки природа рідної країни, а й уся історія духовного життя народу...» [9, с. 12]. Неперервне захоплення ідеями українізації відображено на створенні й реалізації власної методики організації життя в Охтирському дитячому містечку.

З метою прищеплення вихованцям любові до української мови та літератури М. Довгополюк створив літературний гурток, вихованці якого мали можливість розвивати власні письмові й усні навички – писати прозові та поетичні твори з їх подальшим декламуванням. Окрім цього, було організовано зустрічі з письменниками задля обміну досвідом (рис. 1).

Рис. 1. Вихованці літературного гуртка Охтирського дитячого містечка

До дитячого містечка приїздили Олесь Досвітній, Олександр Копиленко, Всеволод Вишневецький, Валеріан Підмогильний та ін. Гуртківці читали власні вірші та твори Т. Шевченка, Л. Курбаса, О. Олеся. У закладі також діяв краєзнавчий гурток, вихованці якого здійснювали піші мандрівки до Скельки, Климентового. На місці відпочинку гуртківці створювали табір із кухнею, спортивним майданчиком; установлювали чергування та проводили спортивні змагання [4, с. 7].

У межах реформування системи сучасної освіти школа матиме право розробляти і впроваджувати власні освітні програми [2, с. 43]. Саме такий шлях розв'язання освітніх проблем вбачаємо в директора М. Довгополюка, який створив програми з української літератури і краєзнавства, у яких значна увага приділена збереженню й відтворенню історичної пам'яті українського народу. Його педагогічні погляди було спрямовано на моральне і трудове виховання дітей у процесі формування особистості.

Аналіз архівних джерел свідчить про те, що у своїх педагогічних поглядах М. Довгополюк вирізняв трудове виховання як організаційну ланку життєдіяльності закладу. Окрім виховного процесу утримання такого господарства мало практичне значення – забезпечення вихованців усім необхідним, що вже мало виховне значення [7, с. 104].

Директор М. Л. Довгополюк вважав основою розвитку і становлення дитячого колективу виховання працею. Процес трудового виховання був ключовим в Охтирському дитячому містечку, завдяки посильній праці вихованців створювалася певна внутрішня культура і благоустрій у містечку. Матвій Лукич усвідомлював всю необхідність трудового виховання для згуртування колективу та прищеплення своїм учням різноманітних навичок, які стануть дітям у нагоді в самостійному дорослому житті. Реалізації цього задуму сприяла матеріальна база дитячого містечка. У розпорядженні містечка було 120 гектарів орної землі, сади площею 70 га, ферма, пасіка, млин, сушарня для фруктів та майстерні: столярна, слюсарна, швейна. Також діяли медичний кабінет, пральня, бібліотека та клуб. Дане багатогалузеве господарство вимагало догляду.

Варто нагадати, що дитяче містечко створювалося як навчально-трудова колонія. Згідно з цим, діти в містечку повинні були поєднувати своє навчання з трудовою діяльністю. Для містечка була характерна як сільськогосподарська, так виробнича діяльність. А саме сільськогосподарська діяльність була основною. На відміну від виробничої, до сільськогосподарської діяльності були залучені всі вихованці, окрім молодших школярів [6, с. 12].

Трудова діяльність вихованців Охтирського дитячого містечка була зосереджена у трьох колоніях, які розташовувалися далеко від самого містечка. Усі ці колонії були розташовані в колишніх поміщицьких маєтках, які були конфісковані радянською владою. Колонія «Македонщина»

розташовувалася на дальньому від м. Охтирки кінці Поліг, поруч із залізницею. Колонія «Сидореччина» була розташована біля с. Пархомівка, на відстані 30 км від міста. Колонія «Велике Озеро» знаходилася за 8–9 км від Охтирки на шляху до м. Харків. Як згадує Чорнявський, виїзд в колонію на роботу вихованці чекали «як велике свято і довір'я» [11, с. 16]. До місць призначення вирушали так званими «поїздами». На возах везли різний посуд, одяг, продукти. Діти йшли пішки, веселились, хто втомлювався – міг під'їхати. Діти, які влітку залишалися в містечку, доглядали за конюшнею та фермою (рис. 2).

Рис. 2. Вихованці Охтирського дитячого містечка допомагають працівникам у конюшні

Жили в палатках, їжу готували в казанах. За спогадами Чорнявського, цей період залишав надзвичайно приємне враження на все життя. Після роботи, коли всі збиралися на вечерю, лунав незмовкаючий сміх, веселощі, пісні. З шостої години ранку всі були на своїх ділянках. Діти виконували всі завдання: від посівів до збору врожаю. Вирощували майже всі сільськогосподарські культури. Забезпечували не лише себе, а ще й здавали державі частину врожаю [11, с. 15].

Виховний момент вбачає у створенні самими вихованцями матеріальних благ, підвищенні культурно-побутового рівня життя в містечку. Матвій Лукич вважав, що самостійна праця допоможе виховати в дітей найважливіші людські цінності – повагу до праці інших, до своїх товаришів та колективу.

У здійсненні виховного процесу в новій українській школі, як і в Охтирському дитячому містечку, ураховувалися такі організаційні орієнтири: 1) виховання не зводиться до окремих виховних занять; 2) до

створення виховного середовища залучається весь колектив містечка; 3) учитель є взірцем, своїм прикладом він надихає й зацікавлює вихованця; 4) у плануванні діяльності враховуються індивідуальні нахили і здібності кожної дитини та створюються належні умови для їх реалізації [13].

Згідно з концепцією нової української школи, широко застосовуватимуться методи викладання, засновані на співпраці (ігри, проекти (соціальні, дослідницькі), експерименти, групові завдання тощо). Учні залучатимуться до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та дозволятиме успішніше оволодівати суспільним досвідом. У контексті нашого дослідження важливим є розуміння ефективності освітнього процесу, що була досягнута через організацію навчально-виховних осередків, які відображали навчальні потреби й інтереси дітей. Викликає інтерес організація навчальних центрів в Охтирському дитячому містечку, що здійснювалася для забезпечення дослідницької діяльності дітей, для формування самостійності, для організації роботи дітей у парах та в малих групах.

Учні працювали під керівництвом вихователів, учителів, агрономів, а також розподілялися на групи, якими в основному були класи. Уся робота, виконана вихованцями, обліковувалася. Час від часу в колонії приїздив сам М. Л. Довгополук. З настанням осені, коли роботи по господарству було завершено, діти поверталися до містечка.

Поряд із дитячим містечком розташовувалися велетенські сади. Оскільки в них росли високосортні дерева, вони вимагали більш уважного догляду. Вихованці організовувалися для прибирання в саду та збирали врожай. Врожаї були великими, тому в містечку було обладнано дві сушарні для яблук та груш. Крім цього, у монастирському саду була пасіка на 30–40 вуликів. Діти брали участь у качанні меду та догляді за бджолами. Варто наголосити, що в Охтирському дитячому містечку існувало ботанічне дослідне поле, де вирощували різноманітні трави, які згодом продавали аптекам та мали прибуток, який переважно використовували на придбання підручників. Сільське господарство дитячого містечка набуло великого розмаху. За кваліфікованою допомогою до містечка зверталися жителі навколишніх сіл [1, с. 41].

В Охтирському дитячому містечку існувала своя ферма (рис. 3). Завідували фермою кваліфіковані працівники, але щоденно їм на допомогу призначали по 5–6 учнів середніх і старших класів.

Вихованці забезпечували себе молоком та м'ясом, бо майже «кожна корова давала по 25–30 л молока, а з одного кабана отримували до 20 пудів сала» [1, с. 39].

Засобами порівняльно-зіставного аналізу архівних джерел з'ясовано, що в дитячому містечку була ціла низка майстерень, які допомагали у вирішенні побутових проблем. У майстернях працювали діти після закінчення семирічки. Для вихованців, які не навчалися в семирічній школі,

працювала дворічна навчально-виробнича майстерня. Щоб опанувати фахові навички, учнів розподіляли по майстерням за їхнім бажанням. При розподілі враховувалися вміння й можливості дітей. Вихованці охоче радилися з педагогами у виборі спеціальності.

Рис. 3. Вихованці Охтирського дитячого містечка працюють на господарському дворі

Аналіз педагогічної діяльності М. Довгополюка свідчить про те, що ключовими компетентностями в Охтирському дитячому містечку є спілкування рідною мовою, математична грамотність, компетентності у природничих науках, соціальні і громадянські компетентності, підприємливість та ведення здорового способу життя, уміння навчатися впродовж життя.

В Охтирському дитячому містечку значна увага приділялася вибору мережі майстерень. Склад майстерень підбирався таким чином, щоб діти в подальшому житті вміли робити майже все необхідне в господарстві. Керуючись таким постулатом, через деякий час діти під керівництвом майстрів забезпечували себе всім необхідним: одягом, взуттям, меблями тощо. По закінченню навчання кожен отримував певний розряд із обраної спеціальності.

Принцип «освіта впродовж життя» забезпечувався через підвищення учнями кваліфікації після отримання фаху в дитячому містечку, які згодом поверталися до закладу і продовжували роботу в дитячому містечку. Набуття вихованцями спеціальності мало на меті сприяння в подальшому навчанні вихованців. Їх направляли до навчальних закладів, коли учні досягали 18–19 років. У подальшому випускники Охтирського дитячого містечка мали можливість отримати роботу на підприємствах м. Харкова, м. Охтирки та інших міст [9, с. 13].

У свою методикку трудового виховання М. Л. Довгополюк включав щоденну роботу вихованців у містечку. Наприклад, усі вихованці по черзі обов'язково мали чергувати на кухні, у їдальні, пекарні, прибиранні території містечка тощо. На кухні діти слідкували за чистотою, у пекарні допомагали просіювати муку й місити тісто, у їдальні роздавали їжу, у бібліотеці відповідали за видачу і збереження книг, у клубі, спортзалі, класах – слідкували за збереженням наочних матеріалів та інвентаря. Слід зауважити, що ніхто з вихованців не відмовлявся від свого чергування. Ніхто з дітей не соромився мити підлогу, вікна, двері, слідкувати за чистотою приміщень.

Ключовим виховним елементом був приклад учителя, зокрема Матвія Лукича, який вважав своїм покликанням захопити дитину, плекати гідність і віру учнів у себе, підготувати вихованців до подальшого самостійного життя.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, можемо зробити висновок, що гармонійний розвиток національно-патріотичного та трудового гарту молоді став стратегічним орієнтиром навчально-виховного процесу в Охтирському дитячому містечку. Виховний процес є невід'ємною складовою усього освітнього процесу в Охтирському дитячому містечку й орієнтується на загальнолюдські цінності – національно-патріотичні; морально-етичні; фахові; соціально-політичні. Національно-патріотичне виховання перебуває в тісному взаємозв'язку із трудовим вихованням, бо однією з головних характеристик патріотизму є його дієвий характер, що виявляється у слугуванні людині Батьківщині й, насамперед, у її трудовій діяльності. Зазначимо, що кожний із цих напрямів розв'язує свої завдання, але їх аналіз показує наявність спільних завдань, що обумовлює необхідність їх комплексного розв'язання, тобто патріотичне виховання проходить паралельно з різними видами виховання, зокрема і з трудовим. Можемо констатувати, що для вихованців в Охтирському дитячому містечку було надано на вибір кілька видів роботи, при цьому було враховано вікові, статеві, індивідуальні особливості та інтереси учнів. За допомогою щоденної посильної праці вихованці набували трудові навички і звички.

Згідно з досвідом роботи Охтирського дитячого містечка, дітей навчали поваги до праці, своїх однолітків, колективу в цілому, суспільного ладу й національного відродження Батьківщини, що є суголосним із сучасною концепцією нової української школи. М. Довгополюком пропаговано і стверджено ідеї національної свідомості, гідності, патріотизму народності у вихованні. Творче використання набутого досвіду вітчизняного педагога, безумовно, є важливою складовою навчально-виховної діяльності в розвитку сучасної освіти.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на продовження вивчення та популяризації педагогічного досвіду М. Л. Довгополюка, використання у вирішенні проблем навчально-виховного процесу в сучасній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Близнюк, А., Голубченко, В. (2014). *Охтирське дитяче містечко*. Суми: ТОВ «Фабрика друку» (Blyzniuk, A., Holubchenko, V. (2014). *Okhtyrskiy children's town*. Sumy: SLR "Fabryka Druku").

2. Большакова, І., Софій, Н., Онопрієнко, О. (2017). *Нова українська школа: порадник для вчителя*. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди» (Bolshakova, I., Sophii, N., Onopriienko, O. (2017). *New Ukrainian School: Teacher's Guide*. Kyiv: Publishing House "Pleiades").

3. Голубченко, В. Ю. (2011). Педагогічне краєзнавство Сумщини: пошуки та знахідки. У А. А. Сбруєва (Ред.), *Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні засади*, (сс. 286–312). Суми: «МакДен» (Holubchenko, V. Yu. (2011). Educational local history of Sumy region: searches and findings. In A. A. Sbrueva (Ed.), *Innovations in the professional teacher training of a future teacher: methodological, conceptual and methodical foundations*, (pp. 286–312). Sumy: MacDen).

4. Горлач, Л. (1973). *Платон Воронько*. Київ: Веселка (Horlach, L. (1973). *Platon Voronko*. Kiev: Rainbow).

5. *Державний архів Сумської області*, ф. Р435, оп. 1, спр.17, арк. 6–8 (State Archive of Sumy Region, f. P435, descr. 1, case 17, sheet 6–8).

6. *Державний архів Сумської області*, ф. Р435, оп.1, спр. 18, арк. 12 (State Archive of Sumy Region, f. P435, descr. 1, case 18, sheet 12).

7. *Державний архів Сумської області*, ф. Р.1635, оп. 1, спр. 200, арк. 104 (State Archive of Sumy Region, f. P.1635, descr. 1, case 200, sheet 104).

8. *Державний архів Харківської області*, ф. Р.102, оп. 1, спр. 13, арк. 12 (State Archive of Kharkiv Region, f. P.102, descr. 1, case 13, sheet 12).

9. Колодяжний, Г. А. (1930). *Листи-спогади*. Охтирка: Архів Охтирського краєзнавчого музею Сумської області (Kolodiazhnyi, H. A. (1930). *Letters-memories*. Okhtyrka: Archive of the Okhtyrka Museum of Local Lore in the Sumy region).

10. Микитюк, І. (1939). *Золоте дитинство*. Охтирка: Архів Охтирського краєзнавчого музею Сумської області (Mykytiuk, I. (1939). *Golden childhood*. Okhtyrka: Archive of the Okhtyrka Museum of Local Lore in the Sumy region).

11. Попова О. К. (1937). *Листи-спогади*. Охтирка: Архів Охтирського краєзнавчого музею Сумської області (Popova, O. K. (1937). *Letters-memories*. Okhtyrka: Archive of the Okhtyrka Museum of Local Lore in the Sumy region).

12. Самброс, Ю. П. (1930). *Деяко з моїх згадок про незабутнього Матвія й тодішні часи*. Охтирка: Архів Охтирського краєзнавчого музею Сумської області (Sambros, Yu. P. (1930). *Some of my references to the unforgettable Matthew and the past times*. Okhtyrka: Archive of the Okhtyrka Museum of Local Lore in the Sumy region).

13. *Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (Concept of realization of state policy in the sphere of reforming of general secondary education "New Ukrainian school" for the period till 2029)*. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>

РЕЗЮМЕ

Штань Ольга. Рефлексивное осмысление воспитания учащихся Ахтырского детского городка сквозь призму новой украинской школы (1922-1930 гг.).

В статье рассмотрен процесс и результат национально-патриотического и трудового воспитания детей в Ахтырском детском городке. Выявлены воспитательные параллели концепции новой украинской школы и организации учебно-воспитательного процесса в Ахтырском детском городке. Установлены средства воспитания детей, проанализированы взгляды М. Л. Довгополюка в национально-патриотическом и трудовом направлении воспитания. Рассмотрены педагогические идеи и принципы, которые были внедрены М. Довгополюком в учебно-воспитательном процессе Ахтырского детского городка в национально-патриотическом и трудовом воспитании.

Ключевые слова: рефлексивное осмысление, воспитания учащихся, Ахтырский детский городок, М. Л. Довгополюк, 1922–1930 гг.

SUMMARY

Shtan Olha. Reflexive comprehension of the pupils' upbringing in the Okhtyrskiy children's town through the prism of new Ukrainian school (1922–1930).

The article deals with the process and result of the patriotic and labor education of children in the Okhtyrskiy children's town. Educational parallels of the concept of the new Ukrainian school and organization of educational process in Okhtyrskiy children's town are found. The means of education of children are established, the views of M. L. Dovhopoliuk are analyzed in the national-patriotic and labor orientation of upbringing. The pedagogical ideas and principles that were introduced by M. Dovhopoliuk in the educational process of Okhtyrskiy children's town are considered. The purpose of the article is to highlight the essence of the national-patriotic and labor education trends in the Okhtyrskiy children's town (1922–1930). In order to achieve the goal, specific search (theoretical analysis, synthesis, systematization of archival documents) and logical-historical analysis (analysis of materials of periodicals, memoirs concerning the activity of Okhtyrskiy children's town) were used. We can conclude that harmonious development of labor, national patriotism and moral restoration of youth became the focus of the educational process in the Okhtyrskiy children's town. National patriotic education is connected with labor education, because one of the main characteristics of patriotism is its effective character, which manifests itself in serving Motherland and, first of all, the person's work activity. According to the practice of Okhtyrskiy children's town, children were taught the respect for the social system and the national revival of the Motherland, which is coherent with the modern concept of the new Ukrainian school. M. Dovhopoliuk propagated and affirmed the ideas of the national consciousness, dignity, patriotism of people in education. Further research will be aimed at continuing the study and popularization of the pedagogical experience of M. Dovhopoliuk, its use in solving educational problems in the modern school.

Key words: reflexive comprehension, upbringing of students, Okhtyrskiy children's town, M. L. Dovhopoliuk, 1922–1930.